

УДК 373.5.091.212:316.6

**ПСИХОЛОГІЧНИЙ ДОБРОБУТ ШКОЛЯРА: КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ
ФЕНОМЕНА**

Дзюбенко О.А.

кандидат психологічних наук, доцент

старший науковий співробітник лабораторії психології спілкування

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України

<https://orcid.org/0000-0003-1053-2492>

Вивчення психологічного добробуту учнів ставить задачу побудови цілісної структури у розумінні феномену та уточнення його понятійного апарату, який носить неузгоджений характер та дискурсивне вираження у наукових дослідженнях. Проведений теоретичний аналіз зарубіжних та вітчизняних наукових джерел, щодо психологічного добробуту особистості, дозволив визначити його структурні компоненти, шляхом узагальнення широкого діапазону змінних, операціоналізованих у гедоністичній та евдемонічній концепціях. Подана стаття присвячена концептуалізації і конструктивному відображенню добробуту школяра як феномена психологічної науки. У представленій науковій роботі подано концептуальну модель соціально-психологічного добробуту школяра. Обґрунтовано зміст об'єктивного (контекстуального) та суб'єктивного (психологічного) її компонентів. Об'єктивні виміри визначені матеріальними та нематеріальними показниками якості життєдіяльності учнів в умовах навчального середовища. Суб'єктивні виміри операціоналізовані психологічними показниками, які відображають індивідуальний, внутрішньоособистісний аспект добробуту школяра: задоволення психологічних потреб щодо особистісного розвитку, успішність соціального функціонування в освітньому середовищі, когнітивно-афективна оцінка умов здобуття освіти.

Інтеграція концепції психологічного добробуту особистості у систему шкільного навчання, шляхом розробки та обґрунтування моделі соціально-психологічного добробуту школяра, розкриває доступ до глибшого усвідомлення феномену науковою спільнотою, що сприятиме появі нових дослідницьких ініціатив у вивченні добробуту учнів у школі. Крім того, важливість даної теми підкреслимо прикладним значенням, оскільки забезпечення соціально-психологічного добробуту учнів є предметом взаємодії у системі «сім'я-школа», а її оптимізація є актуальною умовою підвищення ролі сім'ї щодо реформування освіти.

Ключові слова. Психологічний добробут, суб'єктивний добробут, гедоністична та евдемоністична концепція, соціально-психологічний добробут, школяр, реформа освіти.

PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF A SCHOOL STUDENT: CONCEPTUALIZATION OF THE PHENOMENON

Dziubenko O.

Candidate of sciences (Ph.D)

Senior researcher Officer Laboratory of the Psychology of Communication

Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of

Educational Sciences of Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-1053-2492>

The study of the psychological well-being of students poses the task of building a coherent structure in understanding the phenomenon and clarifying its conceptual apparatus, which has an inconsistent character and discursive expression in scientific research. Through a theoretical analysis of foreign and domestic scientific sources regarding the psychological well-being of the individual made it possible to determine its structural components by summarizing a wide range of variables operationalized within hedonistic and eudaemonic concepts. This article is devoted to the

conceptualization and constructive reflection of the student's well-being as a phenomenon of psychological science. The presented scientific study introduces a conceptual model of the social and psychological well-being of a schoolchild. The content of its objective (contextual) and subjective components is substantiated. Objective measurements are determined by tangible and intangible indicators of the quality of life of students in the conditions of the educational environment. Subjective dimensions are operationalized by psychological indicators that reflect the individual, intrapersonal aspect of the student's well-being: the satisfaction of psychological needs regarding personal development, the success of social functioning in the educational environment, the cognitive-affective assessment of the conditions for obtaining an education.

By developing and substantiating a model of socio-psychological well-being of schoolchildren, the integration of the concept of psychological well-being into the school learning system provides access to a deeper understanding of this phenomenon within the scientific community. This, in turn, fosters the emergence of new research initiatives aimed at studying the well-being of students in schools. Furthermore, we will emphasize the significance of this subject by focusing on its practical implications. The social and psychological well-being of students within the "family-school" system is a topic that involves mutual influence and its improvement is a critical requirement for enhancing the family's role in education reform.

Keywords. Psychological well-being, subjective well-being, hedonistic and eudaemonistic concept, socio-psychological well-being, schoolboy, education reform.

Постановка проблеми. Теоретичний аналіз провідних широкомасштабних досліджень, присвячених вивченню добробуту особистості, національних та міжнародних статистичних вимірів суспільного розвитку засвідчив, що освіта, для людини, є одним із ключових показників її індивідуального добробуту.

Забезпечення індивідуального добробуту особистості, на загальнодержавному рівні, складає основу для суспільного добробуту громадян країни.

Виміри добробуту особистості узагальнено групою вчених, об'єднаних на запит організації Effective Basic Services, діяльність якої спрямована на підвищення ефективності базових державних послуг, серед яких провідне місце відведено освіті. Забезпечення добробуту школярів є наскрізною метою освітньої політики, а реформування галузі освіти сприяє його підвищенню. У цьому контексті, тема наукового дослідження, що розробляється науковцями лабораторії спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, спрямована на визначення соціально-психологічних умов підвищення ефективності ролі сім'ї як носія громадської думки щодо реформи освіти, набуває особливої теоретичної та прикладної значимості. Адже, освітні трансформації охоплюють всіх суб'єктів навчального середовища, а їх діяльність і спільні зусилля мають бути орієнтовані на забезпечення соціально-психологічного добробуту учнів. Концептуалізація феномена, визначення його структурних компонентів є актуальною теоретико-методологічною задачею, яка потребує наукового вирішення.

Метою статті є теоретичне узагальнення наукових підходів та їх інтеграції у концептуальній моделі соціально-психологічного добробуту школяра.

Результати дослідження. Феномен добробуту людини висвітлено у різних науках: філософії, економіці, політиці, медицині, фізіології, педагогіці, соціології, психології та багатьох інших. Предметом нашої зацікавленості стає вивчення добробуту дитини під час її шкільного навчання. Теоретичний аналіз існуючих підходів до добробуту дозволив їх систематизувати та інтегрувати у моделі соціально-психологічного добробуту школяра (рис. 1).

Рис.1. Модель соціально-психологічного добробуту школяра

В основу моделі (рис. 1) покладено структурні елементи добробуту особистості, які були узагальнені групою вчених у моделі глобального добробуту, відповідно до об'єктивного та суб'єктивного підходів [18]. Об'єктивний (контекстуальний) добробут включає матеріальні та нематеріальні показники якості життя, в актуальних умовах життєдіяльності, якими для учнів є навчальне середовище. Вивчення нормативно-правової бази, покладеної в основу забезпечення діяльності загальноосвітніх закладів, засвідчило, що на законодавчому рівні установлені вимоги до умов шкільного навчання, які забезпечують контекстуальний добробут учнів. Увага зосереджена на умовах навчального середовища та освітніх послугах, що надаються учням у межах шкільного навчання [6; 7].

Психологічний добробут особистості є предметом вивчення дослідників – представників суб'єктивного підходу. Варто відзначити, що у літературі спостерігається термінологічна неузгодженість у вживанні понять «суб'єктивний добробут» і «психологічний добробут». У цьому сенсі близькою нам є позиція А. Липецької, яка зазначає, що «за своєю природою добробут особистості являє собою суб'єктивний феномен, який може бути оцінений лише самою людиною,

виходячи з її зовнішніх та внутрішніх характеристик, а також її життєвих ситуацій, які відбувалися раніше, діяльності, самої себе і соціальних умов, в яких людина знаходиться у даний момент часу» [10, с. 73]. Отже, суб'єктивний підхід охоплює широкий спектр психологічних аспектів добробуту, які зазвичай визначаються дослідниками. Поняття «суб'єктивний добробут» містить багатовимірний психологічний зміст.

Концептуалізація суб'єктивного добробуту учнів у запропонованій нами моделі, здійснена шляхом синергії гедоністичного та евдемоністичного підходів. Адже, вченими відзначено, що узагальнення культурно-історичної парадигми гедоністичного та евдемоністичного підходів дозволяє побудувати сукупну науку про психологічний добробут [19].

Теоретичний аналіз засвідчив, що представники гедоністичного підходу більше оперують поняттям «суб'єктивний добробут», а у евдемоністичному – «психологічний добробут». О. Абрамюк і А. Липецька запропонували поняття «суб'єктивне психологічне благополуччя», вбачаючи доцільність інтеграції концепцій, оскільки: «вони не є взаємовиключними, а навпаки – взаємодоповнюваними, для утворення єдиної концепції, яка синтезує і не заперечує досвід та наукові здобутки обох підходів [1, с. 14]. Для нас є близькою позиція, яка полягає у тому, що введення у науковий обіг єдиного інтегративного поняття «суб'єктивний психологічний добробут», сприятиме одностайності у його розумінні. Однак, зауважимо, на перетині гедоністичної та евдемоністичної концепцій існує соціальний аспект добробуту. З одного боку, «послідовники евдемоністичної традиції фокусують увагу на актуалізації особистісного потенціалу людини у внутрішньо-особистісному та соціальному аспекті успішності життєдіяльності» [13, с. 29]. З іншого боку, «гедоністичний підхід більше уваги приділяє соціальним обставинам життя та впливу суспільства на те, як людина оцінює зміст власного існування, а позитивність його розглядає як досягнення стану задоволеності потреб, тобто таке бачення можна розглядати як

соціально-психологічне» [5, с. 5]. Крім того, зауважимо, що у психологічній науці, окремим аспектом добробуту особистості є соціальний, який розглядають як «індивідуальне переживання позитивного соціального функціонування: «оптимальне функціонування у суспільстві» [16, с. 2]. Оскільки школа є простором для активної соціальної взаємодії школярів, то цей аспект добробуту доцільно висвітлити у моделі окремим компонентом, який за своїм змістовим наповненням є складним психологічним конструктом. Розглянемо структурні компоненти суб'єктивного добробуту моделі більш детально (рис. 1).

Когнітивно-афективна оцінка учнем його соціально-психологічного добробуту у школі. Вивчення суб'єктивного добробуту, побудоване на вихідних положеннях гедоністичної концепції Е. Diener, Е. Suh. Вчені трактують поняття як загальний термін для різних оцінок, які люди роблять щодо свого життя, подій, що з ними відбуваються, їхнього тіла та розуму, а також обставин, у яких вони живуть. Згідно авторської концепції, суб'єктивний добробут складається з трьох взаємопов'язаних компонентів: задоволеність життям, позитивний і негативний афекти. Міра афекту є емоційним відчуттям у певний момент часу, а задоволеність опирається на когнітивну оцінку умов життєдіяльності [14].

Вивчення даного аспекту добробуту в умовах шкільного навчання, засвідчило, необхідність створення у школі умов, що забезпечуватимуть задоволення дитини від навчання, сприятимуть її позитивному емоційному стану. Вчені-психологи наголошують на необхідності створення у школі позитивного емоційного середовища, адже задоволеність учнів є визначальною у їх ставленні до навчання, формує прагнення до вдосконалення, сприяє розвитку навички вчитися [9; 11]. Відзначимо, що розвиток уміння вчитися впродовж життя визначено однією із головних компетентностей, які формує «Нова українська школа» (далі НУШ) [7]. Крім того, реформування освіти спрямоване на залучення дітей до навчального процесу, через розвиток прагнення навчатися, ідучи до школи з радістю та інтересом, що і є показником їх суб'єктивного

добробуту, відповідно до гедоністичної концепції. Задоволення від шкільного навчання та емоційні переживання учнів є суб'єктивною когнітивно-афективною оцінкою щодо забезпечення їх соціально-психологічного добробуту у школі.

Задоволення психологічних потреб учня щодо його особистісного розвитку. Вченими було доведено, що гедоністична концепція є недостатньою для розуміння психологічного добробуту людини, що дало поштовх у розвитку евдемоністичної теорії. Виокремлення евдемоністичної позиції у окремий предмет вивчення, дозволило уникнути еквівалентності між концепціями. Теорія психологічного добробуту Carol D. Ryff побудована на основі виявлення точок конвергенції у формулюваннях позитивного функціонування людини, визначених у провідних психологічних концепціях [19]. В евдемоністичній теорії самодетермінації R. Ryan, E. Deci визначено, що базові психологічні потреби є фундаментальними для добробуту особистості [17].

У Концепції НУШ визначено орієнтири у забезпеченні психологічного добробуту учнів, відносно евдемоністичного погляду: «запропонований зміст освіти заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації у суспільстві; орієнтація на потреби в освітньому процесі, упровадження особистісно орієнтованої моделі освіти, основаної на ідеології дитиноцентризму; нова структура школи надає змогу добре засвоїти головний зміст і набути компетентності для життя; центральним в освіті має бути виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни» [7].

Необхідність забезпечення психологічного добробуту школяра, засобами створення розвиткового освітнього середовища підкреслена у багатьох наукових дослідженнях. Розвиткове освітнє середовище є домінантним чинником у формуванні успішної особистості [8]. Провівши ґрунтовне вивчення розвитку особистості дитини в умовах навчального середовища, С. Смолук, зазначає, що парадигма розвивальної освіти орієнтована на цілісний психічний розвиток учнів, а «проектування розвиткового освітнього середовища – це створення умов

для розкриття ще не сформованих інтересів, задатків, здібностей, талантів кожної дитини відповідно до її потенціалу у освітньому закладі» [12, с. 22].

Отже, концепція евдемонії виражає особистісно-психологічний компонент добробуту школяра. У цьому контексті, розділяємо твердження Н. Єзерської у тому, що «евдемоністичний підхід акцентує увагу на особливостях особистості, необхідних для позитивного функціонування, що полягає у продовженні її розвитку, його можемо визначити як особистісно-психологічний» [5, с. 5]. Отже, особистісний розвиток школяра в умовах шкільного навчання є психологічною потребою учня як зростаючої особистості, яка має можливість здобувати якісну освіту, самореалізуватися, самостверджуватися, особистісно зростати. Створення розвивального освітнього середовища є вимогою часу у сучасному суспільстві. Реформа системи освіти, у цьому сенсі, відображає вимоги сьогодення та актуалізована на їх виконання.

Соціальне функціонування учня в освітньому середовищі. Як вже було зазначено вище, виміри суб'єктивного та особистісно-психологічного добробуту містять соціальний елемент, однак, вони, насамперед, пов'язані з позитивними особистими здібностями, якостями та станом когнітивно-емоційної сфери і розкривають феномен соціального добробуту не достатньо повною мірою. А соціальний добробут, як окремий компонент загального добробуту, стосується оптимального виконання соціальних завдань у суспільному житті. С. L. M. Keyes запропонував «соціальну версію благополуччя» у психологічній трактовці: «соціальне благополуччя звернене до того, як люди бачать свої стосунки з іншими і більш широкою спільнотою, а також власне функціонування у суспільстві» [15, с. 122]. Суб'єктивність соціального добробуту підкреслена Т. Данільченко у терміні «суб'єктивне соціальне благополуччя». «Уточнення «суб'єктивності» має значення, оскільки в соціальних науках склалася традиція розглядати почуття щастя/благополуччя як індивідуальне «внутрішнє» явище, на яке впливають соціальні фактори, тоді як соціальне благополуччя стало

відображенням стану суспільства [3, с. 33]. Суб'єктивне соціальне благополуччя автор розкриває як цілісне явище позитивного переживання людиною свого існування як члена суспільства.

Соціальний аспект суб'єктивного добробуту школярів представлений нами у моделі як невід'ємний структурний елемент, адже у школі відбувається постійна взаємодія між суб'єктами освітнього процесу, а оптимізація цієї взаємодії є необхідною умовою інтеграції учнів у соціальне середовище, що забезпечуватиме їх психологічний добробут. Цей аспект дослідження висвітлений у багатьох наукових працях, однак стійкість думок вчених полягає у необхідності створення у школі умов, які сприяють соціально-психологічній адаптації учнів [4], їх соціалізації, набуття учнями навичок комунікації та соціальної взаємодії [2]. Концепцію НУШ передбачено дотримання принципів педагогіки партнерства: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей), залученість дитини до спільної діяльності [7].

Висновки. Концептуальна модель добробуту школяра представлена об'єктивними (контекстуальними) та суб'єктивними (психологічними) її компонентами. Аналіз позицій гедоністичного та евдемоністичного підходів дав змогу розглянути феномен психологічного добробуту з різних, але взаємодоповнюючих точок зору та інтегрувати їх у концептуальній моделі соціально-психологічного добробуту школяра. Суб'єктивний аспект соціально-психологічного добробуту школяра виступає інтегративним психічним явищем, що передбачає задоволення психологічних потреб щодо особистісного розвитку учня, успішність його соціального функціонування у освітньому середовищі, когнітивно-афективну оцінку умов здобуття освіти.

Перспективним напрямом майбутніх пошуків вважаємо виокремлення конкретних індикаторів відповідно до кожного структурного компоненту соціально-психологічного добробуту дитини у школі, з метою емпіричного вивчення феномену. Дослідження соціально-психологічного добробуту школяра розкриє перспективи його вивчення у побудові рекомендацій, спрямованих на оптимізацію взаємодії у системі «вчитель-учень-батьки».

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамюк О.О., Липецька А.С. Концептуальна структура феномену «суб'єктивне благополуччя» та особливості його вимірювання. *Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць РДГУ*. 2018. № 11. С. 10-17.
2. Бондаренко З.П. Вплив стосунків у колективі на особистісний розвиток молодших школярів. *Молодий вчений*. 2020. № 8.1 (84.1). С. 11-15.
3. Данильченко Т. В. Психологія суб'єктивного соціального благополуччя : дис. ... д-ра психологічних наук : 19.00.05. Київ, 2018. 435 с.
4. Дзюбенко О.А. Соціально-психологічні умови адаптації молодших підлітків при переході до основної школи. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць*. 2011. № 5 (18). С. 229 – 236.
5. Єзерська Н.В. Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя підлітків в умовах спеціалізованої школи-інтернату : дис. ... кандидата психологічних наук : 19.00.07. Київ, 2018. 247 с.
6. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року №2145-VIII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Кудла В. Розвивальне освітнє середовище у початковій школі як фактор становлення успішної особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 70. Т. 2. . С.95-99.

9. Кушмирук Є.С. Дослідження психологічного благополуччя особистості молодшого шкільного віку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2018. № 4. С. 107-111.
10. Липецька А.С. Особливості суб'єктивного добробуту переміщених осіб. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 3. Т.1. С. 72-76.
11. Мешко Г. Емоційне благополуччя учнів у сучасній школі. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2007. № 4. С. 52-59.
12. Смолюк С.В. Організаційно-педагогічні умови становлення розвивального освітнього середовища в системі початкової освіти України (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : дис. ...кандидата педагогічних наук : 13.00.01. Луцьк, 2017. 277 с.
13. Четверик-Бурчак А.Г. Опис та адаптація опитувальника «шкала соціального благополуччя» К. Кіза. *Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія»*. 2014. №1099. С. 28-33.
14. Diener E., Suh E. Measuring Quality of Life: Economic, Social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*. 1997. 40(1-2). P. 189–216.
15. Keyes C. L. M. Social Well-Being. *Social Psychology Quarterly*. 1998. Vol. 61, no. 2. P. 121–140.
16. Muller M. L. Social well-being: Investigating the relation of social aspects to optimal functioning in society : Bachelor thesis. Enschede : Universiteit Twente, 2012. 39 p.
17. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory. *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. 2022. P. 1-6.
18. Puce L., Okwen PM., Yuh MN. ets. Well-being and quality of life in people with disabilities practicing sports, athletes with disabilities, and para-athletes: Insights from a critical review of the literature. *Frontiers in Psychology*. 2023. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2023.1071656/full>

19. Ryff C. D., Boylan J. M., Kirsch J. A. Eudaimonic and Hedonic Well-Being In: *Measuring Well-Being*. Edited by: Matthew T. Lee, Laura D. Kubzansky, Tyler J. VanderWeele. *Oxford University Press*. 2021. 4. P. 92-135.

REFERENCES

1. Abramyuk O.O., Lypcz`ka A.S. (2018) Konceptual`na struktura fenomenu «sub'yektyvne blagopoluchchya» ta osoblyvosti jogo vymiryuvannya [Conceptual structure of the phenomenon "subjective well-being" and features of its measurement]. *Psixologiya: real`nist` i perspektyvy*, no 11: 10-17. [in Ukrainian].

2. Bondarenko Z.P., Shlyaxova A.V. (2020) Vplyv stosunkiv u kolektyvi na osobystynyj rozvytok molodshyx shkolyariv. [The influence of team relations on the personal development of younger schoolchildren]. *Molodyj vchenyj*, no 8.1 (84.1): 11-15. [in Ukrainian].

3. Danylchenko T. V. (2018) Psixologiya sub'yektyvnogo social`nogo blagopoluchchya : dy`s. ... d-ra psixologichnyx nauk [Psychology of subjective social well-being: dissertation doctor of psychological sciences]. Kyiv. 435. [in Ukrainian].

4. Dzyubenko O.A. (2011) Social`no-psixologichni umovy adaptaciyi molodshyx pidlitkiv pry perexodi do osnovnoyi shkoly [Socio-psychological conditions of adaptation of younger teenagers when transitioning to primary school]. *Visnyk pislyadyplomnoyi osvity*, no 5(18): . 229 – 236. [in Ukrainian].

5. Yezers`ka N.V. (2018) Psixologichni chynnyky sub'yektyvnogo blagopoluchchya pidlitkiv v umovax specializovanoyi shkoly-internatu : dy`s. ... kandydata psixologichnyx nauk [Psychological factors of the subjective well-being of adolescents in the conditions of a specialized boarding school: thesis. ... candidate of psychological sciences]. Kyiv. 247. [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrayiny «Pro osvitu» vid 5 veresnya 2017 roku #2145-VIII. [Law of Ukraine "On Education" dated September 5, 2017 №2145- VII] [in Ukrainian].

7. Koncepciya «Nova ukrayins`ka shkola». [The "New Ukrainian School" concept]. [in Ukrainian].

8. Kudla V. (2020) Rozvyval`ne osvitnye seredovyshhe u pochatkovij shkoli yak faktor stanovlennya uspishnoyi osobystosti. [Developmental educational environment in primary school as a factor in the formation of a successful personality]. *Pedagogika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshhij i zagalnoosvitnij shkolax*, no 70. 2: 95-99. [in Ukrainian].

9. Kushmy`ruk Ye.S. (2018) Doslidzhennya psyxologichnogo blagopoluchchya osobystosti molodshogo shkil`nogo viku. [Study of the psychological well-being of an individual of primary school age]. *Naukovyj visnyk Xersonskogo derzhavnogo universytetu*, no 4: 107-111. [in Ukrainian].

10. Lpez`ka A.S. (2019) Osoblyvosti sub'yektyvnogo dobrobutu peremishhenyx osib. [Features of the subjective well-being of displaced persons]. *Teoriya i praktyka suchasnoyi psyxologiyi*, no 3. 1: 72-76. [in Ukrainian].

11. Meshko G. (2007) Emocijne blagopoluchchya uchniv u suchasnij shkoli. [Emotional well-being of students in a modern school]. *Naukovi zapysky*, no4: 52-59. [in Ukrainian].

12. Smolyuk S.V. (2017) Organizacijno-pedagogichni umovy stanovlennya rozvyval`nogo osvitnogo seredovyshha v systemi pochatkovoyi osvity Ukrayiny (kinecz` XX – pochatok XXI st.) : dy`s. ...kandydata pedagogichnyx nauk [Organizational and pedagogical conditions for the formation of a developmental educational environment in the primary education system of Ukraine (end of the 20th - beginning of the 21st century)]. Lucz`k. 277 p. [in Ukrainian].

13. Chetvery`k-Burchak A.G. (2014) Opys ta adaptaciya opytuval`nyka «shkala social`nogo blagopoluchchya» K. Kiza. [Description and adaptation of the "scale of social well-being" questionnaire by K. Keyes]. *Visnk Xarkivs`kogo nacional`nogo universytetu*, no 1099: 28-33. [in Ukrainian].

14. Diener, E., Suh, E. (1997) Measuring Quality of Life: Economic, Social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*. no 40(1-2): 189–216.

15. Keyes, C. L. M. (1998) Social Well-Being. *Social Psychology Quarterly*. 61, no. 2: 121–140.
16. Muller, M. L. (2012) Social well-being: Investigating the relation of social aspects to optimal functioning in society. Enschede : Universitet Twente, 39.
17. Ryan, R. M., Deci, E. L. (2022) Self-determination theory. *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research*. 1-6.
18. Puce, L., Okwen, P.M., Yuh, M.N. ets. (2023) Well-being and quality of life in people with disabilities practicing sports, athletes with disabilities, and para-athletes: Insights from a critical review of the literature. *Frontiers in Psychology*. Retrieved from: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2023.1071656/full>
19. Ryff, C. D., Boylan, J. M., Kirsch, J. A. (2021) Eudaimonic and Hedonic Well-Being In: *Measuring Well-Being*. Edited by: Matthew T. Lee, Laura D. Kubzansky, Tyler J. VanderWeele. *Oxford University Press*. no 4: 92-135.